

E. Chojecka

Pałac w Horyńcu

Ochrona Zabytków 10/2 (37), 145-146

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRACE KONSERWATORSKIE PRZY KOŚCIELE ŚW. MIKOLASZA NA MALEJ STRANIE W PRADZE (CSR)

Kościół św. Mikołusza na Małej Stranie jest jednym z największych skarbów architektury barokowej w Pradze. Jest on zarazem dziełem całego prawie życia Kiliana Ignacego Dienzenhofera, jednego z najwybitniejszych artystów praskiego baroku. Umierając, musiał on przekazać dokończenie tej wspaniałej budowli swemu następcy, architektowi Anzelmowi Luragowi, gdyż na wykonanie tak monumentalnego dzieła nie wystarczyło jednego ludzkiego życia.

Wewnętrzny wystrój kościoła jest dziełem wielu wybitnych artystów XVIII w. Między nimi pierwsze miejsce zajmuje sławny malarz baroku Jan Łukasz Kracker.

Dzięki trosce czeskosłowackich władz Państwowy Zarząd Zabytków podjął się poważnego zadania odnowienia i zabezpieczenia zabytkowej wartości artystycznego wystroju tego kościoła podniszczonego z biegiem lat.

Prace konserwatorskie zaplanowano na 3 lata, a powołany zespół wybitnych plastyków-konserwatorów od dwóch lat pracuje nad konserwacją tego barokowego arcydzieła, jakim jest wnętrze kościoła.

PAŁAC W HORYŃCU*

Pałac w Horyńcu (pow. łubaczowski, woj. rzeszowskie) jest zabytkiem prawie nieznanym literaturze naukowej, z wyjątkiem kilku marginesowych wzmianek. Wiadomości dotyczące historii samej miejscowości są dość skąpe. Wiadomo jest, że w końcu XVII w. właścicielem wsi Horyniec jest Piotr Felicjan Telefus, który wraz z żoną Teresą z Bydlinów funduje tu w 1707 r. kościół i klasztor franciszkanom¹. W 1717 r. Horyniec przechodzi na własność Mikołaja ze Żmigrodu Stadnickiego, starosty bełzkiego i chorążego podolskiego². Droga małżeństwa właścicielami wsi zostają w początkach XIX w. Ponińscy³, w rękach których pozostaje ona do wygaśnięcia rodu w początkach naszego stulecia. Pałac horyniecki znany był ze swych bo-

* Artykuł niniejszy powstał w związku z przygotowaniem dokumentacji naukowej pałacu i teatru w Horyńcu dla Woj. Konserwatora Zabytków w Rzeszowie.

¹ Encyklopedia powszechna Orgelbranda, Warszawa 1863, XII, s. 161; B. Malasiewicz, Ojcowie Franciszkanie w Horyńcu, Legnica 1955 (maszynopis);

² Encyklopedia, XII, s. 161;

³ Zofia z Poletylów h. Trzywdar, córka Macieja, l. v. żona Ignacego Stadnickiego, stolnika kamienieckiego, właściciela Horyńca, zmarłego 1815, powtórnie wyszła za ks. Aleksandra Ponińskiego (zm. 1824), por. S. Uruski, Rodzina, herbarz szlachty polskiej, Warszawa 1917, XIV, s. 190—191. (pomyłkowo podano tu imię ks. Ponińskiego: Kalikst zamiast Aleksander), s. 237; J. Borkowski, Almanach błękitny, Kraków 1908, s. 87, 874; T. Zychliński, Złota księga szlachty polskiej, t. III, Poznań 1881, s. 226, t. V, Poznań, s. 244, t. XIII, Poznań 1891, s. 268; (w t. V i XIII podano najwidoczniej pomyłkową informację, jakoby Zofia Poletylo była l. v. żoną Ponińskiego, zaś t. v. Stadnickiego.)

Ryc. 176. Praga — kościół św. Mikołusza. Zwilżanie tynku natryskami z emulsji wapiennej umacniającej podkład przed rozpoczęciem konserwacji uszkodzonych fresków.

Ryc. 177 i 178. Horyniec, pow. łubaczowski — fragment elewacji zachodniej pałacu i gmach teatru (poniżej).

ganych zbiorów bibliotecznych⁴. W jego sąsiedztwie znajduje się osobny budynek teatru, o plaskiej, późnoklasykystycznej fasadzie, wzniesiony w 1846 r.⁵ Amatorskie przedstawienia teatralne odbywały się tu do r. 1892⁶. Pałac został gruntownie przebudowany i poszerzony w latach 1905—ok. 1912⁷ przez Teodora Talowskiego⁸, na skutek czego zatracił swc pierwotne cechy stylowe. Zdeastawony został w czasie pierwszej wojny światowej⁹, zaś w czasie drugiej wojny spłonął razem z budynkiem teatru. Pałac odbudowany po wojnie z wyjątkiem skrzydła północnego. Teatr znajduje się obecnie w stanie daleko posuniętej ruiny.

Pałac murywany jest z cegły oraz dzikiego kamienia i ciosu, tynkowany, o elewacjach częściowo pokrytych okładziną kamienną. Jest on po większej części podpiwniczony; część sklepień piwnicznych jest zapadnięta z powodu osłabienia fundamentów oraz zarysowania murów piwnic.

Plan pierwotnego pałacu sprzed przebudowy Talowskiego posiadał według wszelkiego prawdopodobieństwa kształt prostokątny. Jak sądzić należy elewacja składała się z dwóch bocznych części parterowych czterosioowych oraz z części środkowej między nimi, być może piętrowej, niewykluczone że z portykiem (portyk obecny pochodzi z w. XX, gdyż brak go na zdjęciu z końca XIX w.)¹⁰. Tego rodzaju kształt pierwotnego pałacu sugerują znajdujące się pod nim piwnice oraz nieregularny, lecz symetryczny rytm okien parterowych w obu częściach po bokach części portykowej. Talowski dodał do niego dwupiętrową nadbudówkę, przylegającą do pałacu od południa, podwyższył część portykową o drugie piętro oraz parterowe skrzydło południowe o pierwsze piętro. Dwutraktowy układ wnętrza nie posiada obecnie cech zabytkowych. Wyjatek stanowi barokowy marmurowy portal, znajdujący się w przedsiomku na osi portyku, uszaty, zwieńczony gzymsiem wspartym na dwóch członach prostokątnych ozdobionych tryglifami. Portal ten wykazuje daleko idące zbieżności stylistyczne z nie którymi portalami pałacu w Podhorcach, pochodzącymi z czasów przebudowy hetmana w. k. Stanisława Koniecpolskiego z lat 1635—40¹¹. W przy-

bliżeniu w tym samym czasie powstać więc musiał również portal horyniecki, co jednocześnie stanowi w obecnym stanie badań najwcześniejszy możliwy do uchwycenia termin powstania pałacu¹². Dokładniejsze ustalenie ewentualnych faz i chronologii przebudowy pałacu w Horyńcu możliwe będzie dopiero po przeprowadzeniu dokładnych pomiarów architektonicznych i badań wtku murów, przysłoniętego obecnie tynkiem i okładziną kamienną.

W obecnym stanie rzeczy konieczne jest zabezpieczenie i odbudowanie północnego skrzydła pałacu, które wypalone, grozi zupełnym zrujnowaniem, bądź też może zostać rozebrane. Należałoby też rozważyć sprawę słabych fundamentów, widocznie przecięzionych i nieobliczonych na to, by dźwigać oprócz pierwotnych parterów i pięterka w części portykowej również dodatkowe nadbudówki Talowskiego. Ponadto zabytkowy budynek teatru wymaga również zabezpieczenia (wzniesienie dachu, wzmocnienie murów).

E. Chojecka

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA POLSKIEGO Z ZAKRESU HISTORII SZTUKI ZA OKRES OD 1951 DO 1954 R.

Tadeusz MAŃKOWSKI, Organizacja produkcji w t k a c t w i e artystycznym dawnej Rzeczypospolitej, „KHKM” II, nr 3, 1954, str. 470—483, il. 4. — W epoce renesansu przybywają do Polski tkacze włoscy i flamandzcy. Ośrodkiem polskiego kobierstwa było Mazowsze. Od 4 ćwierci XVI stulecia mnożyły się fakty przesiedlania się z własnej inicjatywy tkacze ze wschodu. Przemysł złoto- i srebrgłówniczy rozwinął się w miastach południowo-wschodnich województw. Tamże rzemieślnicy żydowscy uprawiali namiotnictwo. W wieku XVIII nadal sprowadzano fachowców z zachodu, ze wschodu przybywali Ormianie. Tkacze wschodniego pochodzenia byli inicjatorami persjarstwa w Polsce.

Tadeusz MAŃKOWSKI, Polskie t k a n i n y i h a f t y XVI—XVIII wieku. (Studia z dziejów polskiego rzemiosła artystycznego, tom drugi). Wrocław 1954, str. XII, 164, 2 nlb., il. 140, tabl. XVI, ryciny w tekście. Państwowy Instytut Sztuki. — Pierwsze w naukowej literaturze polskiej tak szeroko ujęte przedstawienie dziejów sztuk tekstylnych w okresie trzech stuleci. Autor omawia zabytki oraz zagadnienia pracowni, w których je wytwarzano. Wskazuje na związki ze sztuką Europy zachodniej oraz oddziaływanie Wschodu, a także polskie odrębności.

Juliusz ZIOMECKI, Techniki t k a c t w a artystycznego. Wrocław 1952, str. 37, 1 nlb., il. 10 Muzeum Śląskie we Wrocławiu. — Oprócz wiado-

„Piękne”, I, 1924—25, s. 160, 161, 163, — reprodukcja Sali Karmazynowej, Zbrojowni i Pokoju chińskiego.

¹² Datowanie takie można przyjąć oczywiście tylko w wypadku, jeśli portal nie jest przeniesiony z innego miejsca. Ponadto niewyjaśnioną jest funkcja uskoku ściany działowej między traktami z wtopioną kolumną na I piętrze skrzydła pd. Być może jest to pozostałość wnętrza na poddaszu pierwotnego pałacu.

⁴ A. Kaweck a - Grycz o w a, K. Piekar ski, Katalog biblioteki horynieckiej XX Ponińskich, cz. I, Warszawa 1936, s. IX.

⁵ Tamże, s. IX. — Na podstawie fotografii z końca XIX w. udostępnionej przez p. T. Woyczyńską okazuje się, że detale podziałów architektonicznych, formowane w tynku na fasadzie teatru (głównie pilastrów, gzymsy nadokienne, ślepe okrągłe okienka) są obecnie nieco inne niż wówczas, najwidoczniej zostały przerebione w XX w.

⁶ Tamże s. IX;

⁷ Przybliżona data ukończenia prac udzielona została uprzejmie przez p. Brandysową.

⁸ Projekt przebudowy pałacu, w realizacji nieco zmieniony, datowany 1905, reprodukcja „Czasopismo Techniczne”, XXVIII, Lwów 1910, nr 17, tabl. XVII.

⁹ T. Szydł o w s k i, Ruiny Polski, Kraków 1919, s. 173; E. Ch w a l e w i k, Zbiory Polskie, Warszawa—Kraków 1926, I, s. 124; A. Kaweck a - Grycz o w a, K. Piekar ski, op. cit., s. IX—X;

¹⁰ Zdjęcie to znajduje się w posiadaniu p. T. Woyczyńskiej.

¹¹ A. S z y s z k o - B o h u s z, Podhorec. „Sztuki